

Tjukk - tynn

Tjukk er et eldgammelt norrønt ord som hette *tjokkr*, på islandsk *tjukkur*, svensk *tjock* og dansk *tyk*.

Olav Haraldsson (995 - 1030) ble kalt Olav Digre. Gammelnorsk *digr* betydde ikke bare diger, stor og kraftig, men like mye grovbygd, før, tjukk og feit. I tillegg kunne det bety stolt, storlåten og byrg.

Olav den Hellige, som ovennevnte er mer kjent som, var nok ikke diger i vår forstand, men kraftig og før m.a.o. tettvaksen, men kanskje først og fremst ikke så lite stolt og stri.

Tjukk og feit hører sammen, og da tenker en særlig på fettlaget rundt magen og bakstussen. Er en svært tjukk, blir en også kalt smellfeit eller gørrfeit. Litt svakere og penere er å være velfødd.

En annen kjent helt fra Snorres

Smørbukk - tegning av Th. Kittelsen.

kongesagaer er Einar Tambar-skjelve (980 - 1050), et tilnavn han neppe hadde som 20-åring i slaget ved Svolder, men som han fikk på sine eldre dager. Det norrøne *tambi* = sprengfull av drikk. Ellers har tilnavnet vært oversatt med *isterbukskjelve*, m.a.o. en forferdelig usæl og feit kar, preget av alt for mye mat og drikk.

I Håvamål, Eddadikt på 164 vers, som kanskje er over 1000 år gammelt, heter det; «Mang en blir for magen sin til latter mellom kloke karer.»

Å bli karakterisert som *digermaga* er også et ord med overført betydning. En digermaga person er en sværing, en som gjerne skryter litt mye, ser ned på andre, og gjerne vil omgås folk han trur og meiner «står litt høyere på støgatrinne». Men det kan være en fordel også å være litt tjukk, for da strammer huden seg lett, så en ikke blir så rynkete og skrukkete i tidlig alder.

Trond Røhnbæk fra Åsmarka vil gjennom en artikkelserie i Ringsaker Blad stille spørsmål og presentere fakta knyttet til vår dialektbruk og språket vårt i dag. Den gamle skolesjefen i Ringsaker har formell kompetanse på emnet, men anser seg sjøl som autodidakt eller sjøllært språkviter. Han utfordrer leserne gjennom sine artikler og ønsker større bevissthet rundt vår dialekt. Totalt 15 artikler vil den gamle skolesjefen i Ringsaker presentere.

Men likevel kan en bli *øm-skinne(t)*, dvs. lett nærtakende, fornærmet, kjenslevar. Det motsatte er å være «tjukk i svola», dvs en tåler mye (psykisk) motgang og er hard i taklingene, noe å bryne seg på. En *hardfænt*, som er stri og egen, kan bli kalt en *hardskælle*.

Sør i kommunen vår - for fire generasjoner sia - bar en gardbruker tilnavnet «hardskælle».

Positivt heter det jo: «Dæ æ god skælle på å» (dvs en mann, i dativ) = han er intelligent, klok, fornuftig. Det motsatte er «å vara tjukk i huggu», dvs. dum. Her har dialekta vår et stort utvalg i varianter, så som: «lam i bakhuggu, pappskælle, tosk, stut, kop litt fårete» og mildere: «han er litt naiv» = godtroende, enfoldig. Å kope - å glane, glo, glåme på en bestemt måte, inkludert også, av og til, å gapa. Håvamål som er nevnt ovenfor, omtaler også dette slik: «Kopen glanar når til gilde han kjem -»

Tjukkhuggu eller tjukk i huggu er nok dessverre oftest genetisk betinget, som det så fint heter, m.a.o medfødt, arv fra opphavet, og ingen burde *neises* for det.

Velfødd, stuttbeint og sidræve er nok også ikke i liten grad arvelig, men når den stuttføtte, som går med små skritt, i tillegg er altfor glad i mat, så kan han bli både *vomme* og *sidvomme* og få rommelmaga (en mage som det romler fælt i).

Tjukk kjerring og mager mann er ord som klinger godt fordi vi får en allitrasjon eller et bokstavrim, men ellers er det ofte usant.

Den magre, uansett kjønn, er i hvert fall tynn, skrapa eller spikjin. «Mager og mjå» er uttrykk som en forbinder med Arne Garborgs «Haugtussa». Prøysen sang jo om «et beinskrapa gardkjerringsskinn», og i ei anna vise om ei som var «flat som ei fjøl». Tynn er i hvert fall det motsatte av tjukk og hette i norrønt: *tunnr* og betyr lite tjukk, smal, grann, sped, mager, mjå osv. På dansk heter det *tynd*, svensk *tunn*, engelsk *thin* og tysk *dünn*.

Ordet *tynn* og *tynt* er primært knyttet til kroppen på dyr og mennesker. Men i tillegg blir det, i likhet med *tjukk*, brukt til å karakterisere handlinger, resultater etc: Dette var tynn suppe, tynne saker, syltynne argumenter, ligge tynt an osv. Alt er uttrykk for noe negativt.

Å ha *pondus* (velfødd), med kraft og myndighet, ble sett på som noe positivt. Var en derimot avfeldig og blitt «borte i buksen», var dette et klart uttrykk for sjukdom og høg alder.

Støvsuger for låvebruk kaller Fridthjof Platou denne «doningen». (Fotos: Ole Johan Storsve)

Reingjør låven med «Flåklypa-støvsuger»

Med en ti kilowatts elektrisk motor som drivkraft i en hjemmelaget støvsuger er Fridthjof Platou nå i full gang med å reingjøre låven på Tokstad til 650-års jubileet i juni. – Den fungerer aldeles perfekt. Vanvittig trekraft, slår Platou fast.

Gode råd var nemlig dyre da han skulle ha tak en effektiv støvsuger til reingjøring av låven til Markens grøde-oppsettingen på Tokstad.

– Det var ikke bare enkelt finne noe på markedet som er effektivt og som passer til låverengjøring. Derfor tente jeg umiddelbart på forslaget fra Kristen Væringstad om å lage en egen hjemmelaget støvsuger, smiler Fridthjof Platou.

Sammen satte de to seg ned og planla sitt nye prosjekt og med en ti kilowatts elektrisk motor som drivkraft laget de en skikkelig Reodor Felgen-versjon.

– Men, den fungerer aldeles utmerket og trekk-kraften er helt vanvittig, forteller Platou.

Den 29. juli i år markerer Tokstad-slekta at det er 650 år siden slekta kom til gards. Og i den forbindelse skal de holde en teaterforestilling basert på Knut Hamsuns bok, Markens grøde. I forestillingen skal kjøringen på låven brukes som scene, mens det skal bygges tribuner på høygolvet på hver side av kjøringen.

Reingjøringen av den 500 kvadratmeter store låven startet sist helg og Platou regner med at jobben skal være gjort i løpet av en til to uker.

– Dette er en skikkelig møkkajobb, men det er moro å se at støvsugeren som Kristen konstruerte er så effektiv, smiler Platou.

Støvsugeren tar «kraftig for seg» av låvebrask.